

Geçen yılın Haziran'ından bugüne bir olgu olarak Gezi isyanının bittiği elbette söylenebilir. Bunun bir tekrarı daha olmayacaktır. Ama bir olay olarak Gezi hâlâ devam etmektedir. Biyo-politik bir bakış açısından, yani yaşamı ören tekilliklerin bakış açısından, olay daima üretken bir farktır. O yalnızca ürettiği etkilerle anlaşılabilir. Yoksa olayı ayırt edebilmemizi sağlayan, onun için bir başlangıç ya da bir son tayin edebilmemiz değildir. Olay, bir nedenin ondan bağımsız etkisi değildir. O tıpkı güç gibi, etkisine içkin olan nedendir. Etkileyebildiği ve kurduğu oranda, kurduğu tarafından etkilenir ve yeni bir şekilde kurulur. Bu yüzden olayı, kronolojiden çok, gücün terimleriyle anlamak gerekir. O hem bir kopuşun hem de bir yeniliğin, bir yaratımın virtüel gücüdür. Olay farklılaşabilen, üretebilen farktır.

Peki, Gezi'yi olay olarak düşünebilmemize imkân veren etkiler nelerdir? Ya da Gezi'yi yaratanların yarattığı ve bu yaratıcıları yaratmaya devam eden? En iyi durumda "Gezi ruhu" diyerek ifade edebildiğimiz bu elle tutulamayan, gözle görülemeyen, dile getirmesi hep zor, ama bir o kadar da kuvvetli olan bu hakikat nedir? Harekete geçenlerin harekete geçirdiği ve onları, daha başkalarını yeni bir şekilde harekete geçiren bu kolektif arzu nedir? Mevcut politik özneler ve temsillerden bağımsız olarak, her birimizi "tek başına bir örgüt"e dönüştürecek kadar politikleştiren, ruhumuzdaki bireylerden bizi kurtaran, yapabileceklerimizi sonsuzlaştıran, bizi beklenmedik ve yaratıcı toplumsallıkların bizzat kurucusu haline getiren? Politik kuruculuğun yeni bir hayatın, yeni duyguların, yeni fikirlerin, yeni eylemlerin yaratımı ile birleştiği bu yeni ufuk? Her birimizi birlikte üretken kılan bu üretici fark nedir?

Politikliği nedenlerin ön bilinci, bilincin kendini gerçeklikte yeniden üretimi yerine bedenlerin, arzuların, duyguların sonsuz ve yaratıcı üretkenliğiyle düşünmeye çalışarak belki bir skandala sebep oluyoruz. Ama meselemiz, Gezi'yi anlamaktan da önce onu yanlış anlamamaksa, yanıtlar değil ancak sorularsa doğru ya da yanlış olan, bu skandalı göğüslemek gerek.

Elbette politik kuruculuğu, devlet, parti, sınıf, sendika ya da hatta birey biçiminde olsun, her durumda öz-bilinçli bir öznenin iradesine indirgeyen uzun bir geleneğe sahibiz. Varlığı bilinç ve beden olarak bölen ve bilincin güçlerini bedenin yapabilecekleri üzerinde üstün ve egemen kılan metafizikten hâlâ kopmuş değiliz. Metafizik gibi biz de bilincin evrenselliğini ve onun ölçerek, sınırlandırarak, düzenleyerek, birlik vererek temsil edebilme gücünü yücelttik. Bedenin, duyusallığın, duygunun çokluğunu ve ölçülemezliğini küçümsedik, bedenin çokluğunun da kurucu olabileceği üzerine hiç düşünmedik. Özne, metafiziğin bilinci model olarak ürettiği, failin ve fiilin çarpık bir imgesiydi. Özne de, bilinç gibi, ancak kendi olmayı "öteki" olarak nesneleştirerek etkin olabilen bir faildi. Bir fail olarak öznenin fiili, sınırlandırarak ve nesneleştirerek temsil etmekte. Politik teori ve pratiğimizin merkezine öznenin kuruculuğunu alarak, biz de bu metafiziği maddeci bir tarzda yeniden ürettik. Politik kuruculuğu öznenin fiiline indirgedik, hayatı öznenin temsil edebilme gücünün nesnesi haline getirdik. Öznenin tekelinde politik kuruculuk, hayatın çokluğuna ve ölçülemezliğine içkin sürekli bir üretim ve yaratım gücü olmaktan çıktı; ölçerek, sınırlandırarak, düzenleyerek, birlik vererek temsil etmenin aşkın gücüne dönüştü. Bu haliyle fiil, artık ondan daima önce gelen "özne" biçimindeki failin iradesinin bir tasarrufu, bilincin bir kararıydı. Fail, fiile, kendi

etkisine içkin olan bir neden olmaktan çıkarak aşkınlaştı. Fiili bile, temsil eden öznenin bir nesnesi haline geldi. Öyle ki sonunda özne, kendi fiiline yabancılaştı. Bunun bedeli ise çok ağır oldu. Devrimlerimiz devletleşti. Devrim ve eylemcilik, devrimciliğini yitirdi. Tarih bir tekerrüre dönüştü. Örgütlenmeler, hayat kurucu güçlerin yaratıcı bileşimleri olmaktan çıktı, kendi düzenlerini hayata dayatmanın güçleri haline geldiler. Politik kuruculuk, öznde, metafizik bir maddeciliğin, bilincin materyalizminin sınırları içinde mahpus kaldı.

Gezi ruhu, tam da bu metafizik maddeciliğe, bilincin materyalizmine bedenlerin isyanıdır. Bedenin, bilinci ve onun koyduğu bütün sınırları, temsilleri aşan güçlerinin bir ayaklanmasıdır. Bedenlerin güçlerinin yepyeni bileşimleri ve yaratıcılıkları karşısında, para, devlet, birey, kimlik gibi, metafizik maddeciliğin hayatı sınırlandırarak düzenleyen bütün inşaları çözülerek dağılmıştır. Politik kuruculuk öznelerin ve temsillerin tekelinden çıkmış, bedenlerin yaratıcı elbirliği tarafından yeniden temellük edilmiştir. Üretici bir fark olarak Gezi, bu topraklarda, politika ve yaşam arasındaki ilişkinin bilinç ve temsiller değil, bedenler ve bedenlerin yapabilecekleriyle yeniden düşünüleceği yeni bir materyalizm arayışıdır. Chiapas'tan Seattle'a, Tahrir'den Gezi'ye direnişin pek çok coğrafyadan oluşan coğrafyasından yükselen, daha önce pek duymadığımızı düşündüğümüz sesler, yeni bir materyalizmin, öznesiz bir politik kuruculuğun bu yankısıdır; etkisine içkin bir neden olan süren, ancak yankılanarak yankılanabilen bir yankı.

Spinoza ve Marx: politika için bir beden modeli

Bellek, mücadelelerin yankılanışlarının yankılarında, yankılanmaya devam eden dönüşüm arzularında kurulur. Bellek de etkisine içkin bir nedendir. O da ancak etkisinde, yarattığı dönüşüm arzusunda etkinleşir, hatırlar. Gezi'de dile gelen yeni materyalizm arayışı, bu yüzden aynı zamanda bir hatırlamadır, mücadelelerin belleğinin güncelleşerek geri dönüşüdür. Gezi bize savaş sonrası dünyanın politik sahnesini hatırlatmaktadır. Bu sahnede, mücadelelerin yarattığı dönüşüm arzuları ile öznenin politik kuruculuğu arasındaki çatışmalardan kaynaklanan ciddi bir politik krizin içinden geçiliyordu. Faşizm deneyimi, sömürgecilik karşıtı mücadeleler ve 68, bu krizin en çarpıcı görünümleiydi. Mücadelelerin verdiği hızla, 1960'lardan sonra politik felsefe ve teoride, kuruculuğu öznde merkezleştirmenin yaratmış olduğu bu krize müdahale etmek için sayısız çaba gösterildi. Foucault, Deleuze, Negri ve daha pek çokları, metafizik bir inşa olarak özneyi yerinden etmekle kalmayıp politik fiilin ve failin yeni imgelerinin üretiminin önünü açmaya çalıştılar. Onların bu çabaları, geçmişi yeni bir ışık altında gösterdi. Bu çabalar sayesinde, politika ve hayat arasındaki ilişkiyi bilinç yerine bedenin terimleriyle okuyan, hayatı keşfetmek ve düzenlemek yerine dönüştürmeyi arzulayan bir materyalizmin kurucuları olarak Spinoza ve Marx, 21. yüzyıl düşünürleri haline geldiler. Tesadüf olmasa gerek, yeni bir materyalizme, öznesiz bir politik kuruculuğa ilişkin sorular ve sorunlarla uğraşmakta olduğumuz bu coğrafyada, belleğimiz şimdi Spinoza ve Marx'ı birlikte geri çağırarak, onları hatırlamak istiyor.

Spinoza da Marx da yazdıkları dönem için bir skandaldı. Belki yine böyle sayılacaklardır. İkisi de politik teorisinin alet çantasına bedenin terimlerini geri kazandırmaya cüret eder. Spinoza her şeyi gücün, Marx ise canlı emeğin terimlerine çevirerek yepyeni bir politik tahayyül sunar. Spinoza'da gücün, Marx'ta canlı emeğin perspektifinden, aynı anda, politika yaşama için bir kuruculuk haline gelir, hayatın üretimi ise doğrudan politikleşir.

Spinoza'da “güç”, Marx'ta “canlı emek”, varlığın sürekli edim halindeki, kurucu ve etkin özü olarak sunulur. “Güç” ve “canlı emek”, aynı anda hem var olma hem de eyleme gücünü ima eder. Yaşam kuruculuğa, kuruculuk yaşama içkindir. Bu yüzden her ikisi için de toplumsal gerçeklik ve varlık, daima pratik-politik bir kuruluştur. Spinoza'da her türden gerçeklik bir beden olarak ifade edilir, beden daima bileşime giren güçler arasındaki tekil bir ilişkidir. Marx'ta ise gerçeklik hayatı üreten ve yeniden üreten güçlerin farklılaşarak başkalaşmaya açık bir bileşimidir. Spinoza ve Marx'ın her şeyi böyle bir “güçler bileşimi” olarak ele almalarının materyalizm açısından radikal sonucu, metafizik maddeciliğin aksine, çokluğun ve farklılaşmanın kurucu olduğunun olumlanmasıdır. Güç bizzat çoğuldur. O hiçbir zaman tek başına bulunamaz. Güç, gücün güçle ilişkisidir. Bu yüzden güç, Spinoza'da daima bir etkileme gücü olduğu kadar bir etkilenme gücü olarak da ele alınır. Öyleyse bileşim, güçlerin bileşimi olduğunda, daima bir çokluğun çokluğudur. Güçler birbirlerinden ayrılarak bileşimleri bozabilecekleri gibi, yepyeni bileşimler altına girerek farklılaşabilir de. Bileşim, aynı anda, tekilliklerin çokluğu kadar çokluğun tekilliklerinin bir ifadesidir. Başka bir deyişle, tekillik, yani güç(ler) her zaman bir çokluk oluşturduğu gibi, çokluk, yani bileşim de kendisini daima yeni bir tekillik olarak gösterir. Bileşim daima, tekilliklerin, aynı anda hem onlar tarafından üretilen hem de onları üreten bir ilişkisidir. Bu yüzden Spinoza'da ve Marx'ta bir güçler bileşimi olarak gerçeklik, sürekli etkin ve yaratıcı, yani kurucu ve üretken bir kuruluştur. Gücün özü bileşim, bileşimin özü güç olduğundan, güçler bileşimlerin, bileşimler yeni güçlerin kurucusudur. Güç, etkisine içkin olan nedendir. O etkileyebildiği ve kurduğu oranda, kurduğu tarafından etkilenir ve yeni bir şekilde kurulur. Kuruluş kuruculuğa, kuruculuk kuruluşa içkindir. Öyleyse şimdi kuruluş, tekilliklerin/çoklukların evrensel altında toplanarak sınırlandırılması, sabitlenmesi, düzenlenmesi ve birleştirilmesi olarak değil, tekilliklerin/çoklukların sonsuz üretimi ve etkinliğine içkin sürekli bir farklılaşma olarak düşünülmektedir. Spinoza ve Marx'taki bu güç perspektifi, faile ve fiile dair, bilincin, öznenin ve temsilin bakış açısıyla çarpıtılmamış, yepyeni bir imgesini mümkün kılar. Bedenin model olarak alınmasının yarattığı skandal budur. Yine de bu, yalnızca yaklaşmakta olan daha büyük bir skandalın habercisidir. Spinoza bizi yalnızca güçlerin akışları, bileşimleri, ayrılmaları ya da yeniden bileşimlerinin sonsuzluğu içine savurup bırakmaz. O bize üretici güçlerin bu üretimlerini hayatın diline çevirebileceğimiz bir duygular teorisi de sunar. Spinoza, faili ve fiili, bilincin değil duyguların materyalizmi içinde düşünür. Spinoza'da güce daima onun artışının ve azalışının bir duygusu eşlik eder. Her türden varlık, bir güçler bileşimi ve bu bileşimin muktedir olduğu duygulanımlarla, yani etkileme ve etkilenme gücüyle ayırt edilen tekil bir beden olarak anlaşılır. Peki, bu düzlemde güçler birbirleri ile nasıl zincirlenir, bedenler nasıl bireyleşir, tekillikler nasıl kurulur? Spinoza'ya göre, her şey bedenlerin daha yaygın ve daha yeğin bir güç oluşturmak üzere birleşip birleşmemelerine bağlıdır. Bedenler birbirleri ile uyumlu bileşimlere girdiğinde, her beden var olma ve eyleme gücünün daha yeğin bir derecesine yükselir. İyi ya da neşe, varlığın eyleme gücünün derecesindeki yeğinleşmenin fikrinden başka bir şey değildir. Tersinden bileşimleri birbirini uymayan ve hatta birbirlerinin bileşimlerini çözüp dağıtan bedenler güç derecelerinde bir artışı tecrübe ederler. Bu azalışın fikri, kötü ya da kederdir. Spinoza faili ve fiili bu duygular materyalizminin içinden tanımlar. Kendimizinkiyle uyumlu bir bedenle karşılaştığımızda bu bizi doğrudan bu beden ile kendimiz arasında ortak olan bir şeyin fikrini oluşturmaya götürür. Diğer bedenle ortak olanımıza dair fikrimiz, bu bedeni,

onda bulduğumuz neşeyi sürekli geri çağırarak, onunla tesadüfen karşılaşmak yerine onunla karşılaşmalar örgütlemeye götürecektir. Öyleyse bedeni harekete geçiren, fiili mümkün kılan, neşedir, başka bir bedenle ortak olanımızın fikridir. Bu yüzden Spinoza’da fail, yani kurucu olan daima tekil bir ortak olandır. Fiil ise daima yeni bir tekilliğin, yeni bir ortak olanın kuruluşu... Spinoza’nın duygular materyalizminde üretimin üretimi, yani kuruculuk neşeden, ortak olan arzusunun sonsuzluğundan gelir. Spinoza’nın Marx’ın büyük icadı olan “üretim” kavramına yapabileceği en kıymetli katkılardan biri budur. Onun sayesinde artık canlı emeğin hayatı üretimi ve yeniden üretimi, aynı zamanda öznelliklerin, arzuların, duyguların üretimi olarak da düşünülebilir hale gelir. Arzuların, inançların, fikirlerin üretimi şeylerin üretiminden ayrılamaz. Öznellikler üreticidir, ürettikleri oranda da bizzat kendilerini yeni bir şekilde üretirler. Chiapas'ta, Tahrir'de, Puerto del Sol'da, Sintagma'da Occupy'da, Rojava'da, Gezi'de harekete geçen güçlerin yeni güçlerin kuruluşunu harekete geçirmesinin; öznelliklerin doğrudan özneliğin üretiminin koşullarını değiştirmeye yönelmesinin; isyanın, hayatın direnişte, çatışmada, parkta, sofrada, okulda yeni baştan örgütlenmesine, öfkenin neşeye, direnişin kakkahaya dönüşmesinin bize anlattığı şey tam da budur: Üretime ve kuruculuğa daima yeni öznelliklerin, duyguların, eylemlerin bir üretimi ve kuruluşu eşlik eder. Bu yüzden Gezi ruhunun, Spinoza ve Marx’ın kesişiminde dolaysız bir ifadesi bulunduğunu söylemekte hiç zorlanmıyoruz. Ama şimdi belki daha da önemli olan, bu kesişimin, fail ve fiilin yeni bir imgesi için, Gezi ruhunun kendini bir hayat olarak örgütlemeye devam etmesi için, hayata içkin bir politik kuruculuk için sunduğu olanaklardır.

Örgütlenme: ortak olan arzusu

Spinoza’da ve Marx’ta tekilliklerin ve tekilliklerin çokluğunun kurucu olarak olumlanması, hiç şüphesiz aynı anda “ortak olan”ın imgesindeki bir dönüşüme açılır. Artık “ortak olan” ne tekillikleri ve çokluğu onlardan önce gelerek belirleyen evrensel bir temel ne de bu tekilliklere ve çokluklara sonradan dayatılan bir birlik, sınırlandırıcı ve soyut bir temsildir. Spinoza’da ve Marx’ta varlığın özü güçtür, gücün özü ise, daima bir çoğulluğu ve bu çoğulluğun tekil bir bileşimini ifade etmesi nedeniyle, ortak olandır. Aynı şeyi tersinden okursak, edim halindeki, hareket halindeki güçlerin bir bileşimi olarak ortak olan, daima canlı, etkin, sürekli farklılaşmaya ve kuruculuğa içkin bir kuruluştur. Spinoza’da çarpıcı olan, kuruculuğa içkin bu kuruluşu aynı zamanda duyguların diline çevirerek, hayata içkin bir örgütlenmenin etik-politik teorisi için çok güçlü bir temel sunmasıdır. Öyle ki onda ortak olanın devinimi, bir duygular fiziğine, bu devininin içkin nedeni ise ortak olanın arzulanmasına dönüşecektir. Spinoza’da politik olan, anlamını yine bu duygular materyalizminden alır. Politik olanın da ortak olanın arzulanmasından, ortak olanın bu pratik kuruluşundan başka bir anlamı yoktur. Politik beden, karşılaşmaların tesadüfünden çıkıp güçlerini artırabilecekleri ilişkileri, yani ortak olanı arzulayan bedenlerin seçiminin, onların etkinliklerinin, eylemlerinin bir ürünüdür. Politiklik, gücünü artıran karşılaşmaları, ortak olanı örgütleyebilmenin gücüdür. Örgütlenme ise bu gücün, ortak olanın gücünün, artık daha yetkin, etkilenebilme gücü daha da artmış olan bir güç bileşiminin yeni bir beden olarak ifadesidir. Politik kuruculuk, ortak olanın, bedenlerin uyumlu bileşimlerinin, neşenin pratik üretimidir. Böyle bir politik kuruculuk temelinde örgütlenme, artık bedenleri düzenlemek ve şekillendirmek değil, bedenlerin kendi eylemlerinden bir etkilenişi,

bedenlerin kendi kendilerini yaratımları olarak anlaşılacaktır. Örgütlenme kuruculuğa içkin bir kuruluş, bir öz-yaratımdır. Spinozacı anlamıyla politika, bir yönetim bilimi değil, bir yaşam sanatıdır.

Zapatistaların isyanından Gezi'ye son yirmi yılda yoğunlaşan toplumsal hareketlerin icatçılığında, yenilikçiliğinde gördüğümüz şey, politikanın tam da böyle bir sanat olarak geri dönüşüdür. Öznelerin ve temsillerin değil, kurucu bedenlerin bir sanatı, öz-yaratımları... Birleşerek güçlerini artıran bedenlerin neşesinin bir kuruculuğu... Ortak olanı yaratan bedenlerin yarattıklarından etkilenerak yeniden yaratmasının sonsuzluğu... Gezi, kendi ellerimizle yarattığımız ve bizi hâlâ yaratmaya devam eden, bizi sürekli etkinleştiren, bizi çağıran ortak olanımızdır. Elbirliğimiz, bileştikçe artan gücümüz, direnişimiz, neşesini bu yüzden hiç yitirmedi. En zor, en karanlık, en acımasız zamanlarda bile var olma ve eyleme gücümüzden kaybetmedik. Ortak olan arzumuz, bize sürekli yeniden ve yeni bir şekilde ürettirdi. Mücadelemiz yeni başlangıçlar, başlangıçlarımız mücadelelerimizi üretmeye devam etti. Hepimiz şimdi soruyoruz; isyan günlerinde yarattığımız ortak olanı sürekli nasıl geri çağırabiliriz, elbirliğimizin bedenini, bedenimizin neşesinin üretimini nasıl sonsuzlaştırabiliriz? Güçlerimizi artıracak yeni karşılaşmaları nasıl örgütleyebiliriz? Demokrasiyi bir yönetim biçimi olmaktan çıkarıp bir yaşam biçimine nasıl dönüştürebiliriz? Politik olanı, bireyin, bilincin, temsilin değil ortak olanın ufku içinde hayal edebilmenin önemli bir başlangıç olduğunu düşünüyoruz. Gezi, bize bu hayali verdi. Mücadelemiz devam ediyor.